

Abel Bonnard (vlevo)

Autor: Karel Veliký

Pocházel z rodu Bonapartů, dosáhl skvělého vzdělání (École normale supérieure; Sorbonna; École du Louvre), jako básník debutuje ještě před první světovou válkou (sbírky *Les Familiers*, *Les Royautés*, *Les Histoires*), září v Belle Époque, patří k Proustovu světu ... (Zde je nutno zdůraznit, že Proust, podobně jako Bergson, byl antipozitivistou.)

V roce 1914 je mobilizován. Po dekorování válečným křížem obdrží roku 1919 i Řád čestné legie. Stejně jako před válkou mnoho cestuje, tentokrát i za hranice Evropy. Za cestopis *En Chine* z několikaměsíčního pobytu v „Zemi Středu“ mu v roce 1924 Francouzská akademie uděluje již třetí (totiž po dvou výše uvedených sbírkách: „Domácí zvířata“ a „Království“) své ocenění, tentokrát Grand Prix de littérature. A knížka má i značný prodejní úspěch.

Od přirozenosti aristokrat ducha a elitář, tíhl ještě před Velkou válkou k maurasiánství. Spolupracovat s muži okolo Francouzské akce však začal až v polovině dvacátých let. Píše do listů *L'Action française*, *Le Nouveau Siècle* (Nové století) Georgese Valoise, *Courrier Royal* (Královský kurýr), v listopadu 1933 usedá po Maurrasově boku při zahájení přednášek monarchicko-nacionalistické „univerzity“ čili Institutu Francouzské akce. Aktivně se účastní četných konferencí či pracovních večerů, zpracovává témata jako „tradice a revoluce“, „třídní umění a umění Státu“, tvrdí, že „když je společnost rozložená a politika se vytrácí“, což jsou přirozené důsledky buržoazního partajnictví a politikaření založeného na prvenství hospodářství, pak „jsou to umělci, kdo musí varovat lidi všemi nebezpečími“.

6. únor 1934 zpětně zhodnotí jako „skicu obrazu, který pak nebyl namalován“. Tento nezdar vlasteneckých lig, a Francouzské akce především, zvrátit vývoj směřující k amerikanizaci či rovnou bolševizaci už tak stále silněji požidovštěné Francie, literáta Bonnarda ještě zradikalizoval: s nástupem vlády lidové fronty v šestatřicátém mu vychází jeho nejznámější a nejproslulejší politická práce – esej *Les Modérés* (Umírnění), kritika parlamentarismu a demokratismu vůbec. (Název má původ v parlamentní frakci již z počátků třetí republiky, která praktikovala oportunismus, tj. zásadu co nejmenších změn, a to teprve tehdy, až se ukážou skutečně nezbytnými; po Velké válce se jím již obecně označovali sněmovní středopravicoví žvanilové a pokrytci.)

To už byl čtyři roky členem Francouzské akademie, nejstarší literární instituce založené roku 1635 kardinálem Richelieuem s cílem pečovat o francouzský jazyk. A Bonnardův je vskutku oslnivý. Vybranost jeho stylu pokračuje v nejlepším francouzském literárním dědictví.

Roku 1937 odjíždí do Německa a cesta mu promění život. Hovoří s Adolfem Hitlerem, Alfredem Rosenbergem, své dojmy a rozhovory následně zveřejní v listě *Journal*. V lednu

osmatřicátého přijímá v Cherbourgu Leni Riefenstahlovou (její *Triumph des Willens* získal o pár měsíců dříve na Světové výstavě v Paříži Velkou cenu). Dále se sice stýká s maurrasovci, sbližuje s doriotovci, sleduje dění v Mussoliniho Itálii, boj nacionalistů ve Španělsku, setkává se s Antoniem Salazarem v Lisabonu, srdcem se však už obrací především k Říši. Poprvé se v jeho textech objevuje rasové měřítko: „Rasu vymezuje ucelený soubor myšlenek, pocitů, tradic, intelektuálních a mravních dispozic, které se vyjadřují prostřednictvím zřetelných tělesných a fyziologických rysů: styl života zakořeněný v dispozici těla (...).“

Neudiví proto, že po kapitulaci Francie definitivně ohlásí svůj rozchod s monarchistickými nacionalisty z Francouzské akce v článku „Les réactionnaires“ (Reakcionáři), uveřejněném v Brasillachově *Je suis partout* (Všudybyl). Přispívá do Drieuovy *Nouvelle Revue Française* („je to radost setrást osvícenskou Evropu“), Châteaubriantova *La Gerbe* (Svazek) a dalších kolaboracionistických listů, vydává u Grasseta, v jeho nové řadě Hledá se Francie (*Pensées dans l'action* – Ideje v akci, 1941; jedná se o sbírku tehdejších článků a statí), je čestným členem skupiny Spolupráce, podvkrát přijímá pozvání účastnit se s francouzskou delegací sjezdu evropských spisovatelů ve Výmaru a v květnu 1942 má tu čest přednést zahajovací řeč na výstavě sochaře Arna Brekera, uspořádané v Orangerii Tuilerijských zahrad hned vedle pařížského Louvru, nejvelkolepější události německo-francouzské kulturní spolupráce. Breker, který studoval ve Francii, mu děkuje s dojetím: „Patříte k těm, kdo v německém vojákovi v Paříži spatřují zítřejšího kolegu.“

V této době je Abel Bonnard již po několik týdnů ministrem školství ve Vichy, v nové Lavalově vládě, s Brinonem, Benoist-Méchinem a Marionem fašističtější, proevropštější, než byla ta předchozí, ryze nacionálně-konzervativní, byť s klerikální i technokratickou frakcí. (Předchozí Bonnardovo jmenování zablokoval sám maršál, který ho – správně – označil za fanatika, ostatně i Laval o něm jednou řekne, že „je němečtější než Němci“.) Přesto na ministerstvu ustavičně naráží na tichý vzdor. Jelikož nesmlouvavě trvá na provádění příkazů, např. uplatnění přijatého Židovského statutu na učitelský sbor, očistu knihoven apod., vyslouží si od úředníků přezdívku „gestapačka“ (la gestapette), narážející na jeho (pro někoho „údajnou“, pro jiné „očividnou“) homosexualitu. Gaullisti o něm rovnou píší jako o „aktivním kolaborantovi a pasivním pederastovi“. Bonnardův první tajemník Jacques Bousquet zase podřízené rozčiluje tím, že zdraví árijským pozdravem. Příliš s hlavou v oblacích, přízemní hadi je přecho často převezu. Nic co bychom od nás neznali. (Váchal končí dopis kamarádu Němcovi slovy: „Heil Sieg! Sláva Velikému německému Vůdci! Zmar českým plazům!“) Bonnard přesto vydrží ve funkci až do posledního dne.

Patří k zakladatelům Milice, vichistického svazku na způsob rytířského řádu či pretoriánské gardy. Ještě 9. července 1944 spolu s Drieuem, Rebatetem, Châteaubriantem, Luchairem, Benoist-Méchinem Déatem, Bichelonnem a dalšími „ultras“ podepisuje memorandum za nahrazení Lavalova osobou „plně oddanou německému válečnému úsilí“. Přitom jak pozice Říše slábne, setkává se s rostoucí nevraživostí na veřejnosti i s neporozuměním v rodinném soukromí. Podzemí rodině vyhrožuje pomstou.

Abel Bonnard jako ministr školství ve Vichy

Na začátku září 1944 přijíždí s matkou a bratrem do Sigmaringenu, kde podle vzpomínek zúčastněných po způsobu Oscara Wilda proslul bonmoty a trefnými charakteristikami těch, kteří na zámku a v podzámčí sdílejí osud vyvržených. V květnu 1945 se mu s pomocí německého diplomata podaří odletět do Španělska, kde obdrží politický azyl. Ve Francii je zbaven členství ve Francouzské akademii a v nepřítomnosti odsouzen k trestu smrti. Ve Španělsku někdejší bonviván, přes podporu některých přátel, žije takřka v klášterní chudobě. Píše do novin, dává lekce francouzštiny, setkává se s jinými uprchlíky, také s Léonem Degrellem nebo Ottou Skorzenym. Koncem padesátých let sice ve Francii dosáhne obnovy procesu, jehož se i osobně účastní a odchází jen se symbolickým trestem deseti let vyhnanství, které si už dávno odžil, přesto se do Španělska vrací s rozčarováním. Uvědomuje si, že ve Francii roku 1960 není pro muže jako on místo. V závěti pak dokonce zakázal, aby tam byl převezen jeho popel. Umírá v Madridu v květnu 1968. V Paříži zrovna probíhá další revoluce...

Epilog

Básník, romanopisec, esejista, novinář, světák, kolaborant a ministr Abel Bonnard upadl v poválečné Francii záhy v zapomnění. Připomínali si ho hlavně přeživší *collabos* v malých časopisech obrozující se radikální pravice, poté generace „husarů“, ale knížky mu začaly znovu vycházet až po biografii od Oliviera Mathieua z konce osmdesátých let *Abel Bonnard, une aventure inachevée* (Nedokončené dobrodružství AB), kterou osobní vzpomínkou doplnil Léon Degrelle. Na počátku devadesátých let se v knihkupectvích objevila nová vydání hned čtyř druhdy úspěšných Bonnardových duchaplných titulů: *L'Amitié* (Přátelství), *L'Argent* (Peníze), *Saint François d'Assise* (Svatý František z Assisi) a samozřejmě *Les Modérés* (reedice: 1986, 1993 a zatím naposledy 2013). Mathieu k vydání rovněž připravil sborník *Berlin, Hitler et moi*, shrnující Bonnardovy kolaboracionistické texty, včetně těch doposud nezveřejněných. Vedle „*Pensées dans l'action*“ (Ideje v akci) a „*Discours aux chefs miliciens*“ (Proslov k velitelům milicí) obsahuje též „*Berlin en mai*“ (Májový Berlín), „*Notes sur Hitler*“

(Poznámky k Hitlerovi), „La Question juive“ (Židovská otázka). Tentýž soubor vyšel v roce 2008 pod méně křiklavým názvem *Écrits politiques* (Politické spisy) péčí Jeana Mabira. *Ce monde et moi* (Tento svět a já) z roku 1992 je sbírkou B. aforismů a fragmentů.

Tak jako v případě Châteaubriantově, také literární sláva Bonnardova nikdy nepřekročila hranice Francie. Na našem území mu stejně jako Rebatetovi jeden odstavec věnuje teprve *Panorama francouzské literatury od počátku po současnost* (2012) Jiřího Šrámka. Bonnarda ve svých trojdílných pamětech nezmiňuje ani frankofil Otakar Štorch-Marien, který měl ve Francii dvacátých let živé styky.

Dva překlady vyšly v Itálii u Edizioni di Ar: *Il dovere dell'azione* a *Sulla Razza*.

Patrně jediný český překlad Bonnardova psaní vznikl jen díky zájmu o Célinea:

V SIGMARINGENU

Abel Bonnard

Z celého srdce se připojuji k poctě, kterou chcete vzdát Louisi-Ferdinandu Célinovi. Nebudu hovořit o jeho literárním díle, jen uznám sílu oněch děsivých karikatur, a protože toto píši v zemi Goyově, řeknu, že **Céline se ani ve svých nejtemnějších rozmarech nevzdaluje skutečnosti**. Budu mluvit o člověku, kterého jsem poznal při skromné večeři počátkem okupace, poté co jsem v jednom článku velmi pochvalně citoval jednu jeho větu o alkoholismu ve Francii a co on mi poslal svou knihu s duchaplným věnováním, v němž mě nazýval šokujícím akademikem. Ze všeho nejdříve mě udivilo, že mluví tak, jak píše, v krátkých, trochu dýchavičných větách, aniž s vámi vedl skutečný dialog, jako by jen popisoval vizi, která mu v tu chvíli utkvěla v mysli. Znovu jsem se s ním shledal v Sigmaringenu, kde byl lékařem v kolonii francouzských uprchlíků. Plnil tento úkol úžasně svědomitě za podpory své statečné manželky, jejíž odvaha, jak tomu bývá u nejlepších žen, se projevovala v podobě dobré nálady. Zpočátku Céline vyšetřoval nemocné ve svém hotelovém pokoji, ale pak se mi pro něho podařilo vypůjčit ordinaci jednoho německého lékaře, který zde momentálně nebyl. Město nebylo ani jednou bombardováno, ale často se v noci ozýval poplach a pamatuji si, jak se otřásala zem, když nálet srovnal se zemí blízký Ulm. (...) Céline chodil ošetřovat mou matku a ve své knize *Od zámku k zámku* ji věnoval několik úžasně jemných řádek, za něž mu budu do smrti vděčný. Když si s ní povyprávěl, přišel si ještě povídat se mnou. Mluvili jsme o všem, a často o literatuře. (...) **Někdy jsme také hovořili o tom, co se děje kolem a co podle mne už tehdy nabývalo rozměrů světové katastrofy**. Naše debaty byly velmi strážlivé, ale také velmi klidné. Mohu myslím prohlásit, že při pohledu na tehdejší svět cítil Céline především zoufalství, přičemž v onom slově nesmíme vidět sebemenší úšklebek, nic křečovitého, neboť i temné zoufalství může být klidné a jasné, je-li logickým vyústěním přímočarého, čestného a silného rozmyslu. Takové

zoufalství se pak hlupáci snaží odbýt označující jej za pesimismus, a ono se alespoň ješitně snaží oponovat jejich optimismu, s nímž by rádi proměnili v sebechválu **onu porážku všeho a všech** a jemuž zároveň chybí síla ducha, které je třeba, abychom viděli skutečnost, jaká je, i síla mravní, abychom dokázali tento pohled snášet.

Naposledy jsem Céline spatřil na sklonku jednoho sluncem prozářeného jarního dne, kdy jsem se s ním přišel rozloučit na nádraží. Měl namířeno na sever, jel myslím posledním nebo předposledním vlakem, který vypravili, než Američani trať odřízli. Mezi starými svršky s sebou vzal i kocoura Béberta, který byl mezi Francouzi v Sigmaringu už pověstný. Céline ho tu chtěl nejdřív nechat u jedné lidí, kteří by se o něho starali s veškerou láskou, jakou Němci chovají ke zvířatům, ale nakonec se od Béberta odloučit nedokázal. Chtěl se dostat do Dánska, kde snad měl mít uložené nějaké peníze. Chlubil se, že tam našel útočiště. Je známo, jak hanebné přijetí ho čekalo.

Málem bych se zapomněl zmínit – neboť pro toho, kdo Céline dobře znal, je to samozřejmé – , že jsem ho při našich nevázaných debatách nikdy neslyšel říci nic nízkého, nedůstojného, nevraživého, nenávistného. Ve světě, který čím dál víc upadá a v němž se ztrácejí skutečné hodnoty, byl Céline plně hoden toho, aby ho zneuznali, pronásledovali, tupili, aby zemřel nešťastný a poslední poctu aby mu vzdala samota.

(Z: Céline: Bagately k portrétu. Blok svědectví, ohlasů a dokumentů z francouzských pramenů. Vybrala, přeložila a uspořádala A. Kareninová, *Revolver Revue* 18/1992)

A ony jemné řádky, překrásně vystihující ryzí ženství, řádky, za které byl Bonnard Célinovi tak vděčný? Znějí takto:

Prohlídnu ještě paní Bonnardovou... už jsem vám říkal, byla to moje nejstarší pacientka, 96 let, jemná, křehká paní... tak laskavá!... a distingovaná! a jakou měla paměť! mohla vám recitovat Legouvého, veškerou jeho poesii... celýho Musseta... celýho Marivaux... v jejím pokoji bylo člověku dobře, poslouchal jsem ji, dělal jí společnost, okouzlovala mě... obdivoval jsem ji... můžu říct, že ve svém prostopášném životě jsem zrovna moc žen neobdivoval... ale v tomhle případě jsem byl celej naměkko... nevím, jestli na mě Arletty později bude působit stejně tak... možná... to slavný tajemství ženskosti, to nemá co dělat se zadnicí... Baudeloqueova klinika, Tarnierův ústav a všechny porodnice světa praskaj ve švech tajemství ženskosti... snášej tu mladý, krvácej, přiznávaj, křičej! jenže v tomhle žádný tajemství není! ženskost je úplně jinde, je to něco mnohem subtilnějšího než „zacílit, napnout luk, a dej sem srdce“... ženskost... to je hudba, která vychází zevnitř... kdepak! nelze ji zachytit jen tak!... nebo onak!... paní Bonnardová, jediná pacientka, o kterou jsem přišel, tuhle jemnost měla, byla jak

zpěňená krajka... jak krásně recitovala du Bellayho... Charlese Orleánského...
Louisu Labéovou... vedle ní jsem téměř pochopil, jak vás to může unášet... moje
romány pak byly docela jiné... ale odešla mi.

Od zámku k zámku, str. 221 (přel. A. Kareninová)